

УДК 37.091.2:78.036.9](477)(045)

А. С. Шевченко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ЕСТРАДНО-ДЖАЗОВА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

У статті висвітлено особливості вітчизняної естрадно-джазової освіти. Проаналізовано її стан у сучасних умовах розвитку освітньої діяльності на прикладах навчальних закладів різного рівня акредитації: музичні школи, музичні училища, виші. Визначено осередки пропаганди естрадно-джазової освіти: профільні журнали, радіо - і телепередачі, концерти, фестивалі й конкурси, мережі магазинів із наявністю асортименту джазової музики, енциклопедичні видання тощо.

Ключові слова: естрадно-джазова освіта, школи мистецтв, естрадно-джазові факультети, джазові фестивалі, джазові осередки.

Постановка проблеми. ХХІ століття висуває нові вимоги до якості та змісту освіти, значно підвищує її роль у суспільстві. Освіта стає інтелектуально-духовною основою розвитку особистості, суспільства, держави. Вона є найбільш важливою сферою діяльності суспільства, визначальним чинником його політичної та суспільно-економічної стабільності. Освіта відтворює й нарощує інтелектуальний, духовний і економічний потенціал держави, формує громадянина-патріота.

У зв'язку з цим особливе місце в системі організації освітньої діяльності займає естрадно-джазова освіта як важлива ланка професійної підготовки виконавців у галузі естрадної та джазової музики. Зазначимо, що українська естрадно-джазова освіта в історичному плані доволі молода. Перші естрадні відділи були відкриті у 1980 році в Одеському музичному училищі ім. К. Ф. Данькевича, а згодом у Київському музичному училищі ім. Р. М. Глієра, яким керував ушлявлений у минулому громадський діяч, музикознавець, джазовий критик В. Симоненко. Означені навчальні заклади займалися професійною підготовкою молодих естрадних виконавців і забезпечували їх необхідними знаннями у сфері естрадно-джазової підготовки. Велика кількість випускників зазначених закладів працювали у філармоніях, тим самим створюючи естрадні та джазові колективи, успішно займаючись творчістю та концертною діяльністю [6].

Незаперечним фактом є необхідність підготовки й формування творчої еліти, яка б була здатна достойно представляти українське музичне мистецтво на міжнародному рівні й конкурувати з визнаними у світі зарубіжними виконавцями. Особливе місце в цьому процесі належить естрадно-джазовому мистецтву й у цьому сенсі є вкрай важливою організація спеціальної музичної підготовки [6, с. 261–262].

Аналіз актуальних досліджень. Педагогічна наука має певні досягнення у вивченні проблеми виховання естрадно-джазової культури молоді. Сьогодні є наукові роботи з питань розвитку навичок джазової імпровізації (Ю. Маркін, М. Серебряний, О. Хромушин та ін.); розвитку навичок аранжування джазової музики (Г. Гаранян, А. Пчелінцев); формування виконавської майстерності майбутніх артистів естрадних ансамблів (Д. Бабіч); музично-естетичного виховання засобами естрадного мистецтва (О. Попова, Н. Попович, К. Шпаковська); розвитку творчої активності студентів музичних факультетів педагогічних ВНЗ на основі естрадно-джазового мистецтва (О. Жаркова, О. Курильченко, Ю. Степняк).

Досить значними є мистецтвознавчі дослідження естради та джазу. Зокрема, історичний аспект викладено у працях таких авторів, як К. Берендт, Д. Колліер «Становление джаза» (1984), В. Конен «Рождение джаза» (1984), Є. Овчинников «История джаза» (1994), Ю. Панасьє, Л. Переверзєв, В. Романко [5], В. Симоненко «Мелодії джаза. Антологія» (1984) та ін.; виражальні засоби естрадно-джазової музики докладно досліджували І. Горват «Основи джазової інтерпретації» (1980), Ю. Чугунов «Практический курс для муз. училищ» (1976) та ін.; окремі проблеми естрадно-джазового виконавства на різних інструментах висвітлили І. Бріль «Практический курс джазовой импровизации» (1985), М. Замороко «Эстрадные и джазовые пьесы для фортепиано» (1985), Л. Івенс «Ритмы джаза в игре на фортепиано» (1986), В. Молотков «Техника джазового аккомпанеента на шестиструнной гитаре» (1984), О. Степурко «Скет імпровізація» (2006) та інші. Отже, аналіз наукової літератури свідчить про розробку досить широкого кола питань щодо естрадно-джазової культури взагалі й музичної педагогіки зокрема, що дає змогу констатувати наявність належних теоретичних засад для подальших досліджень у цій галузі.

Мета статті – висвітлити особливості вітчизняної естрадно-джазової освіти на прикладах окремих навчальних закладів і визначити осередки пропаганди естрадно-джазового мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Поняття професійної естрадно-джазової освіти повною мірою можна віднести до системи вітчизняної музичної педагогіки, починаючи з 1970-х років. У системі професійної музичної освіти найшвидше спостерігається формування української фортепіанної джазової школи. Спеціалізована школа джазового фортепіанного виконавства формувалася в Україні поступово. До 1970-х років українські джазові музиканти, що отримали академічну освіту, оволодівали досвідом джазової гри самостійно – у джазових колективах на фестивалях, прослуховуючи виконання відомих інструменталістів тощо. У цілому така картина мало відрізнялася від подібних форм самоосвіти джазових артистів інших країн. Згодом до цього процесу були залучені духові інструменти, а вокальне джазове мистецтво стає предметом викладання в музичних навчальних закладах України у 80-

90-х рр. На жаль, навчальні осередки естрадно-джазової підготовки молодих музикантів діють лише в окремих обласних центрах України і вони не стали поширеним явищем для нашої музичної освіти[1].

Нині слід відзначити певні позитивні зрушення у вирішенні даної проблеми. Насамперед це пов'язано з початком організації спеціальної естрадно-джазової освіти на державному рівні: відкриття естрадних відділень у державних музичних школах Києва (1974), Одеси (1982, 1989), Ізмаїла (1989), Дитячій академії мистецтв (м. Луганськ). Одними з найвідоміших на даний час є «Школа естрадного та джазового мистецтв» Дніпровського району м. Києва (2001) і Київська дитяча академія мистецтв (вищий мистецький коледж) М. Чембержі тощо. Поряд із цим у ХХІ ст. відкриваються приватні заклади естрадно-джазового мистецтва: Школа-студія сучасних видів вокалу «Драйв» (м. Київ), Школа Блюзу і Джазу (м. Київ), Школа естрадного мистецтва «Джем» (м. Чернівці), Продюсерський центр «Paradis» (м. Київ), «Літня Джазова Школа з Reikartz» (м. Львів), Дитяча школа естрадного мистецтва продюсерського центру «Karpatian» (м. Львів), школи естетичного виховання, з яких найбільш відомою є Київська дитяча художня школа № 2, Сумська ДМШ № 4 (з 2013 року відкрито естрадний відділ), Сумська ДМШ № 1 (з 2013 року на базі вокально-хорового відділу працює викладач по класу естрадно-джазового співу). Інститут Шоу-бізнесу як структурний підрозділ Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет» (2011) та ін. [9]

В 90-х рр. починають функціонувати відділи естрадно-джазового виконавства й у музичних училищах Києва (1980), Донецька (1986), Кривого Рогу (1990), Львова (1989), Харкова (1989), Хмельницька (1956), Черкас (1961), Чернігова (1961), в Одеському училищі мистецтв і культури ім. К. Данькевича (1980), Луганському коледжі культури і мистецтв (1945, 1997), музичному училищі Дніпропетровської консерваторії ім. М. Глінки (1901) та ін. До цього процесу долучились і вищі музичні заклади. Починають запроваджувати в програму консерваторських дисциплін відповідні профільні факультативні курси: джазової імпровізації (Одеса, 1979), джазової гармонії та оркестровки (Київ, 1982) тощо. Була створена кафедра «Музичного мистецтва естради» в Донецькій державній консерваторії ім. С. Прокоф'єва (1990); у 1994 р. – кафедра «Естрадних та духових інструментів» у Харківському державному університеті мистецтв ім. І. Котляревського (Харківській консерваторії), а з 2008 р. – кафедри «Музичне мистецтво естради та джазу» з новою спеціалізацією «Естрадно-джазовий спів».

Одним із найвідоміших в Україні вищих навчальних закладів із підготовки естрадно-джазових виконавців є Київський національний університет культури і мистецтв. У структурі університету 12 інститутів і факультетів і одним із провідних є «Інститут мистецтв» з популярною кафедрою «Естрадного співу». Другим не менш відомим вищим

музичним навчальним закладом у Києві є Муніципальна академія естрадного і циркового мистецтва ім. Л. Утьосова зі структурним підрозділом – кафедрою «Естрадного піву». Це єдиний в Україні й унікальний у своєму роді вищий навчальний заклад, який проводить підготовку спеціалістів естрадного й циркового мистецтва.

Важливе місце серед вишів естрадно-джазового спрямування займає Харківський національний університет мистецтва ім. І. П. Котляревського. У 1992 р. на базі університету було засновано кафедру «Музичне мистецтво естради та джазу» при кафедрі оркестрових духових та ударних інструментів. З вересня 1994 року отримано статус кафедри з назвою «Інструменти естрадного оркестру». У липні 2008 року рішенням вченої ради ХНУМ кафедра була перейменована – «Музичне мистецтво естради та джазу». Студенти кафедри «Музичне мистецтво естради та джазу» мають можливість удосконалити свою гру на саксофоні, трубі, тромбоні, фортепіано, електрогітарі, контрабасі, бас-гітарі, ударних інструментах. Є спеціалізація «естрадно-джазовий спів» [10].

Але найбільш знаним як в Україні, так і за кордоном є Київський інститут музики ім. Р. М. Глієра (Київське державне вище музичне училище ім. Р. Глієра). Свою історію факультет «музичне мистецтво» розпочав ще в 1994 році та є структурою інституту, що подовжує наскрізну підготовку фахівців, які здобули в коледжі кваліфікацію «Молодший спеціаліст». Багаторічні традиції Київського інституту музики ім. Р. М. Глієра та його розвинена матеріальна база дозволили побудувати структуру, що спроможна виховувати фахівців кваліфікацій «Бакалавр», «Спеціаліст», «Магістр». У цьому підрозділі інституту здійснюються підготовка фахівців таких спеціалізацій: «Фортепіано», «Оркестрові струнні інструменти», «Оркестрові духові та ударні інструменти», «Народні інструменти», «Спів» (академічний, народний, джазовий, популярний), «Мистецтво джазової та популярної музики», «Музикознавство». Кожен зі студентів факультету має нагоду отримати вибіркові кваліфікації: «Викладач-інструменталіст», «Диригент оркестру (ансамблю)», «Музичний менеджер», «Звукорежисер», «Аранжувальник», «Музичний редактор», «Культуролог». До професорсько-викладацького складу факультету входять провідні фахівці з відповідних спеціальностей – професори й доценти, визнані науковці, спеціалісти в галузі менеджменту, журналісти, продюсери, естрадні та джазові музиканти. В інституті створена професійна, сучасно обладнана студія звукозапису, класи комп'ютерного аранжування, фоно-відеотека, бібліотека з відповідними фондами тощо. На базі факультету «Музичне мистецтво», починаючи з 1998 року, щорічно проводиться Всеукраїнська науково-теоретична конференція «Молоді музикознавці України», за підсумками якої видається збірка наукових доповідей конференції «Київське музикознавство» [2].

Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка має кафедру джазу й популярної музики, яка готує кваліфікованих музикантів,

фахівців сучасного джазового виконавства – сольного, ансамблевого (комбо), оркестрового (біг-бэнд), які вільно володіють технікою імпровізації, навичками концертної, організаційної та педагогічної діяльності, орієнтуються в музичних стилях і жанрах, особливостях української популярної музики та напрямках розвитку джазу у світовій та національній музичній культурі. Кафедра випускає бакалаврів і магістрів музичного мистецтва, виконавців і викладачів джазового саксофона, тромбона, труби, гітари, бас-гітари, ударних інструментів, фортепіано, вокалу, артистів джазового оркестру (біг-бенду), ансамблю (комбо), а також диригентів джазового оркестру (біг-бенду). Здійснює прийом і на інші інструменти, зокрема, джазова скрипка, акордеон. Викладачами кафедри створені сприятливі умови максимальної реалізації творчої ініціативи студентів, вдосконалення виконавської майстерності й формування художнього смаку, культури інтонування, здатності самостійно мислити та критично оцінювати явища мистецтва [3].

Також з'являються кафедри «Естрадного співу» в Національній академії керівних кадрів культури і мистецтва (м. Київ); Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника (м. Івано-Франківськ); Ніжинському державному університеті ім. М. Гоголя; в Харківській державній академії культури, де на факультеті «Музичного мистецтва» поряд з кафедрою «Естрадного співу» існують кафедра «Інструментів духового та естрадного оркестрів»; у Сумському державному педагогічному університеті ім. А. С. Макаренка, у якому на факультеті «Мистецтв» студенти отримують спеціальність «Музика та художня культура, музика та естрада»; у Рівненському державному гуманітарному університеті, де на факультеті «Музичного мистецтва» поряд з іншими існують спеціальності «Естрадний спів», «Музичне мистецтво естради», «Комп'ютерно-електронна музика» тощо. Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Ушинського (м. Одеса) в Інституті мистецтв на кафедрі «Теорії музики і вокалу» факультету «Музичної та хореографічної освіти» систематично готують студентів із класичного та естрадного вокалу до участі в міжнародних та всеукраїнських конкурсах. У Чернівецькому національному університеті ім. Ю. Федьковича на кафедрі «Музики» факультету «Педагогіки, психології та соціальної роботи» «Естрадний спів» є обов'язковим музичним предметом тощо [5].

Поступово налагоджується видавництво естрадно-джазових інструментальних і вокальних збірників, енциклопедичної літератури, зокрема: українське видання навчального посібника І. Горбата і І. Вассенбергера «Основи джазової інтерпретації» (1980); енциклопедичних і міологічних словників – «Лексикон джазу» (1981) та «Українська енциклопедія джазу» (2004) В. Симоненка, «Естрада. Рок-музика. Джаз» (1993) В. Откидача; нотних збірників та хрестоматій: «Фортепіано в джазі» (1988), «Джазові етюди для фортепіано» (1984). «Джаз і фортепіанна музика першої половини ХХ сторіччя» (1987, 1989),

«Джазові п'єси радянських композиторів для фортепіано» (1990), «Естрадні джазові п'єси для фортепіано» (1995), «Jazzbook. Ноти, тексти, гармонія» (2000), «Українська естрадна вокальна школа» Л. Прохорової (2006), збірники з репертуару відомих співаків і багато інших.

У музичних закладах України активно розгортається педагогічна та виконавська діяльність відомих джазових інструменталістів та естрадно-джазових співаків. Зокрема: В. Соляника, М. Замороко, П. Пашкова, Є. Дергунова, Ю. Кузнецова, С. Давидова, А. Лозовського, О. Тищенко, Ж. Боднарук, П. Зіброва, А. Кудлай, О. Білозір та багатьох інших. З'являються осередки пропаганди джазового мистецтва. Велику роботу щодо популяризації джазової музики у свій час проводив журнал «Нота», а в останні роки – журнал «Джаз», агентство «Театр джаза», радіопередачі по «Проміню» Д. Гальона та О. Когана, програми нових радіостанцій, мережа магазинів, які тримають асортимент джазової музики, концерти Міжнародного джазового абонементу тощо. Необхідно відзначити також активну діяльність і Продюсерського агентства «Jazz In Kiev» під орудою О. Когана. Активно розвивається творчий обмін індивідуальними виконавськими досягненнями молодих джазових музикантів у рамках українських і міжнародних джазових фестивалів [4].

Серед великої кількості фестивалів, які щороку проходять в Україні, для фахового зростання творчої молоді особливе значення мають дитячо-юнацькі джазові фестивалі, а саме: а) дитячі та юнацькі джазові фестивалі: Всеукраїнський дитячий джазовий фестиваль «Джаз над морем» (м. Скадовськ), Do#Dж Junior // ДоДж Юніор (м. Донецьк), Міжнародний дитячий джазовий фестиваль «ОКешкін Джаз» (м. Київ), Міжнародний дитячий джазовий фестиваль ім. Л. Утьосова в Південному – «Дитячий джазовий рух» (Одеська обл.), Міський відкритий естрадно-джазовий дитячий фестиваль «Сердце-bravo» (м. Херсон), «KharkivZaJazzFest» (м. Харків) та ін.; б) джазові фестивалі, які передбачають у своїх програмах участь дитячих і юнацьких колективів: «Єдність» (м. Київ), «Зимові джазові зустрічі пам'яті Є. Дергунова» (м. Київ), «Вечори пам'яті В. Симоненка» (м. Київ), Міжнародний фестиваль академічної і сучасної музики «Фарботони» (м. Канів), «Alfajazzfest» (м. Львів), Вуличний джазовий фестиваль «Jazz на Суворова» (м. Херсон) та ін.

Огляд естрадно-джазової освіти молоді в Україні свідчить про її активний розвиток у вищих музичних закладах і явну недооцінку в музичних закладах нижчого рівня (музичних школах, училищах), що руйнує основний принцип педагогіки: наступності й безперервності в навчанні, від ефективності й доцільності педагогічної організації якого залежить подальша активність творчої особистості, її самоусвідомлення, можливість самовираження тощо.

Висновки. Отже, процес виокремлення естрадно-джазового профілю в українській музичній педагогіці та його розвиток пов'язані, передусім, з появою відповідних державних навчальних закладів і відділень естрадно-

джазового спрямування: а) відкриття естрадних відділень в окремих музичних школах; б) започаткування відділів естрадно-джазового виконавства в музичних училищах; в) запровадження в програми музичних академій факультативних курсів, пов'язаних із джазовим мистецтвом; г) створення відповідних кафедр («Музичне мистецтво естради та джазу», «Естрадний спів» тощо) у низці вищих музичних закладів освіти України.

Аналіз стану естрадно-джазової освіти в Україні виявив низку осередків пропаганди естрадно-джазового мистецтва: поява профільних журналів, радіо- і телепередач, концертів, мереж магазинів з пропозиціями щодо джазової музики, енциклопедичних видань тощо. В Україні розгортається потужний джазовий фестивальний рух, у якому особливе місце належить дитячо-юнацьким джазовим фестивалям тощо.

Кожне з означених положень вимагає більш детального аналізу й окремого наукового дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Капелюшок-Войченко, О. М. *Вплив джазової музики на оновлення змісту навчання сучасної молоді України*. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/SOC_Gum/mz/2010-18/48.pdf.
2. *Київський інститут музики ім. Р. М. Глієра*. Режим доступу: <http://www.glierinstitute.org/ukr/faculty.html>.
3. *Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка*. Режим доступу: <http://conservatory.lviv.ua/kafedry/kafedra-dzhazu-ta-populyarnoji-muzyky/>
4. Норинская, А. Д., Дощечко, Н. А., Касаткин, В. М., Муханова, Е. В. (1989). *Развитие джазовой музыки в коллективах художественной самодеятельности*. М.
5. Романко, В. (2001). *Джаз в музичній культурі України: соціокультурна і музична інтерпретації* (дис. ... канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.03). К.
6. Рось, З. П. (2007). Український джаз як культурологічна проблема. *В культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва «Культурологічний дискурс сучасного світу: від національної ідеї глобалізації цивілізації»*. К.
7. Седунова, Л. М. (2004). О современных тенденциях развития общего музыкального образования. *Музыка в школе*, 1, 35–38.
8. Симоненко, В. (2004). *Українська енциклопедія джазу*. К.: Центрмузінформ.
9. Степняк, Ю. В. (2000). *Эстрадно-джазовый компонент в профессиональной подготовке учителя музыки (На материале учебной работы музыкальных факультетов педагогических ВУЗов)* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания»). М.
10. *Харківський національний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського*. Режим доступу: <http://num.kharkiv.ua/estrada.htm>.

РЕЗЮМЕ

Шевченко А. С. Эстрадно-джазовое образование в Украине: проблемы развития.

В статье освещены особенности отечественного эстрадно-джазового образования. Проанализированы ее состояние в современных условиях развития образовательной деятельности на примерах учебных заведений разного уровня аккредитации: музыкальные школы, музыкальные училища, вузы. Определены ячейки пропаганды эстрадно-джазового образования:

профильные журналы, радио - и телепередачи, концерты, фестивали и конкурсы, сети магазинов с наличием ассортимента джазовой музыки, энциклопедические издания и тому подобное.

Процесс выделения эстрадно-джазового профиля в украинской музыкальной педагогике и его развитие связано, прежде всего, с появлением соответствующих государственных учебных заведений и отделений эстрадно-джазового направления: а) открытие эстрадных отделений в отдельных музыкальных школах; б) отделов эстрадно-джазового исполнительства в музыкальных училищах; в) введение в программы музыкальных академий факультативных курсов, связанных с джазовым искусством; г) создание соответствующих кафедр («Музыкальное искусство эстрады и джаза», «Эстрадный вокал» и т.п.) в ряде высших музыкальных заведений Украины.

Анализ эстрадно-джазового образования в Украине выявил ряд ячеек пропаганды эстрадно-джазового искусства: появление профильных журналов, радио- и телепередач, концертов, сетей магазинов с предложениями по джазовой музыке, энциклопедических изданий и тому подобное. В Украине разворачивается мощный джазовый фестивальное движение, в котором особое место принадлежит детско-юношеским джазовым фестивалям и тому подобное. Каждое из указанных положений требует более детального анализа и отдельного научного исследования.

Ключевые слова: *эстрадно-джазовое образование, школы искусств, эстрадно-джазовые факультеты, джазовые фестивали, джазовые ячейки.*

SUMMARY

Shevchenko A. S. *Pop-jazz education in Ukraine: problems of development.*

The article highlights peculiarities of the national pop-jazz education. The article analyzes its condition in the current conditions of educational activity development on examples of education institutions of different levels of accreditation: musical schools, musical colleges, universities. The centers of propaganda of pop-jazz education have been identified: profile magazines, radio and TV shows, concerts, festivals and contests, chain stores with a range of jazz music, encyclopedias, etc.

The process of distinguishing pop-jazz profile in Ukrainian music pedagogy and its development are connected, first of all, with emergence of the respective state education institutions and sections of pop-jazz direction: a) opening of pop divisions in separate musical schools; b) sections of pop-jazz performances in musical colleges; c) introduction into the programs of musical academies of optional courses related to jazz art; d) creation of appropriate chairs (“Musical art of pop and jazz”, “Pop singing”, etc.) in a number of higher musical establishments of Ukraine.

The analysis of condition of the pop-jazz education in Ukraine has revealed a number of centers for pop-jazz art promotion: appearance of specialized journals, radio and TV shows, concerts, chain stores with jazz music offers, encyclopedias, etc. In Ukraine, a powerful jazz festival movement is taking place, in which a special place belongs to children’s and youthful jazz festivals, and so on. Each of the above-mentioned provisions requires a more detailed analysis and a separate study.

Key words: *pop-jazz education, art schools, pop-jazz departments, jazz festivals, jazz cells.*